

Juliusz Piwowarski

9 kanonów rządzenia cesarstwem : chińska kultura bezpieczeństwa

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 9, 44-54

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Juliusz Piwowarski - 9 KANONÓW RZĄDZENIA CESARSTWEM. CHIŃSKA KULTURA BEZPIECZEŃSTWA²³

Abstract

An important element of the dialogue between civilizations are the functions and role of the state in relation to its population, which fall within the field of studying safety culture. This can be seen in Japan, where generally among the avant-garde of the samurai the concept of teiogaku – „instruction of the emperor” was applied. .

Key words: canon of government, empire, cult, safety culture

Abstrakt

Ważnym elementem międzycywilizacyjnego dialogu są funkcje i rola państwa w stosunku do jego społeczeństwa, które mieszczą się w ramach nauk o kulturze bezpieczeństwa. Widoczne jest to

²³ M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Wyd. AP, Siedlce 2010, s. 210.

w Japonii, w której powszechnie w obrębie samurajskiej awangardy narodu stosowano koncepcję *teiogaku* – „wychowania na cesarza”.

Słowa kluczowe: kanon rządzenia, cesarstwo, kult, kultura bezpieczeństwa

Dziewięć kanonów rządzenia cesarstwem to jeden z fundamentów konfucjańskiej kultury bezpieczeństwa²⁴, która upowszechniała się już od czasów starożytnych w chińskim oraz japońskim kręgu kulturowym.

Inspiracją był tu oczywiście konfucjanizm. „Pierwszymi, którzy zlatynizowali chińskie imię Konfucjusza [Kong Fuzi] byli jezuici w XVIII wieku. W ten sposób jego imię stało się na Zachodzie uosobieniem starochińskiej tradycji etyczno-społecznej”²⁵. Konfucjanizm wyrasta ze starożytnego klimatu religijno-filozoficznego Chin. Trendy te dr Groot określał jako uniwersalizm chiński i oznacza on harmonię pomiędzy mikro

²⁴ **Kultura bezpieczeństwa** – pierwszym filarem kultury bezpieczeństwa w koncepcji Mariana Cieślarczyka jest filar mentalny, zawierający również elementy duchowe, jak wartości, zasady, wiedzę czy normy. Umiejscowiony on został obok filaru drugiego – elementów kultury organizacyjnej (regulacje prawne, struktury organizacyjne, procedury, itp.) oraz filaru trzeciego, zbudowanego z elementów kultury materialnej (m.in. infrastruktura, sprzęt techniczny, stanowiska pracy, itd.). M. Cieślarczyk, *Fenomen bezpieczeństwa i zjawisko kryzysów postrzegane w perspektywie kulturowej*, [w:] *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*, E. Reklajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski (red.), ASPRA-JR, Warszawa 2010, s. 96. Por. S. Jarmoszko, *Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a procesy deterioracji więzi społecznej*, [w:] *Jedność i różnorodność...*, op. cit., s. 110 i nast.; J. Piwowarski, *Kultura bezpieczeństwa*, „Kultura bezpieczeństwa”, Apeiron WSBPI, 2012, nr 12.

²⁵ Z. Wesołowski, *Konfucjańskie podstawy porządku społecznego i zjawisko „twarzy”*, [w:] *Zrozumieć chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, E. Zajdler (red.), Dialog, Warszawa 2011, s. 175.

i makrokosmosem. Harmonia ta wynikała zdaniem Chińczyków wręcz z analogii pomiędzy mikrokosmosem (np. człowiekiem) a makrokosmosem (wszechświatem). Chińską duchowość przeszczepioną do Korei, Wietnamu, częściowo Tybetu, Korei, a także do Cesarstwa Japonii charakteryzowały:

1. Wysoki poziom kultury etycznej a wymiarze grup pierwotnych – rodziny i klanu, objawiająca się kultywowaniem „Pięciu relacji społecznych”²⁶ jako podstawy więzów organizmu społecznego, której tworzywem był także kult przodków.
2. Wspólnotowość sąsiedzka rozszerzyła na podanych jak wyżej zasadach harmonię rodzinną, opartą o kultu Nieba (Siły Wyższej Sacrum) i Ziemi (na stylu Sacrum i Profanum), sankcjonowane przez Cesarstwo.
3. Kult państwowy, z centralną postacią Cesarza, który panował na ziemi, a wiec dawał opiekę ochronę i przykład swoim wszystkim poddanym z mandatu nieba, łącząc w sobie czynniki Sacrum i Profanum. Konfucjanizm stanowił zatem prąd myślowy o charakterze filozoficzno-religijnym oraz społeczno-politycznym²⁷. Podstawową cnotą w społeczeństwie o charakterze konfucjańskim jest *ren* – humanitarność (człowieczeństwo), sposobem postępowania grupowego – rytuał. Społeczności i jednostki będące ich członkami przestrzegały samodoskonalenia opartego o konfucjańskie „Cztery Początki”: współodczuwanie, wstyd, dobre obyczaje, odróżnianie dobra od zła.

²⁶ Por. J. Piwowarski, *Konfucjańskie relacje społeczne*, „Zeszyt Problemy. Praktyka – Nauka – Refleksje”, 2012, nr 7.

²⁷ Zob. Z. Wesołowski, *Konfucjanizm*, [w:] *Religia w świecie współczesnym: zarys problematyki religioznawczej*, H. Zimoń, KUL, Lublin 2000, s. 289–306.

Kult państwowy był odzwierciedleniem kultów przodków, kultur bóstw opiekuńczych oraz Nieba (i Ziemi) i od czasów pierwszego zjednoczenia Chin, łączył te kultury w jedno. Łączyło się to z filozofią organicystyczną traktującą wszechświat oraz inne jego składowe jako organizmy – w tym organizm państwowy czy społeczności lokalnej. Podstawą społeczeństwa była najważniejsza grupa społeczna, jaką stanowiła rodzina.

Współcześnie, wśród ważnych problemów, jakie stanowią elementy międzywilizacyjnego dialogu są funkcje i rola państwa w stosunku do jego społeczeństwa. Jest to także elementem studiów porównawczych o charakterze securitologicznym²⁸, szczególnie w odniesieniu do kultury i antropologii bezpieczeństwa.

Centralna rola cesarza zarysowana na Dalekim Wschodzie już w Indiach od czasów Asioki (304-232 p.n.e) podniesiona na piedestał w Chinach i na Wyspach Japońskich formowała się od czasów Konfucjusza w oparciu o „Dziewięć Kanonów Rządzenia Cesarstwem”. Do dzisiaj ich oddziaływanie widoczne jest w najbardziej długotrwałej kontynuacji kultury bezpieczeństwa

²⁸ Por. Korzeniowski L. F., *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, EAS, Kraków 2008; Škvrda F., *Vybrané sociologicke otázky charakteristiky bezpečnosti v súčasnom svete*, [w:] *Mládež a armada*, Čukan K. (red), MO SR, Bratislava 2005, s. 41; Hofreiter L., *Securitológia*, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptowski Mikuláš 2006, s. 19;; Korzeniowski L. F., *Securitologia na początku XXI wieku*, „Securitologia”, 2007, nr 5, s. 186; Jurczak W., *Znannja w oblasti biezpieki – skladowa czastina uniwersitetskoj osvieteli*, „Bezpieka żyttedzialnosti”, 2007, no 5; Maciejewski J., *Securitologia – uwagi socjologa. Bezpieczeństwo w kontekście społeczno-kulturowym*, [w:] *Bezpecnost a bespecnostna veda*, Hofreiter L. (red.), Akademia ozbrojenych sil gen. M. R. Stefanika, Liptowski Mikuláš 2009; Matis J., *Socialno-pedagogicke aspekty pripravu bezpecnostneho manazera*, „Securitologia” 2008, nr 7; Janosec J., *Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti*, „Vojenské rozhledy”, 2007, nr 3; Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Akademia Podlaska, Siedlce 2011.

o zabarwieniu buddyjsko-konfucjańskim, jakie ma miejsce w Japonii.

Ponadto w Cesarstwie Japonii powszechnie w obrębie samurajskiej awangardy narodu stosowano koncepcję *teiogaku* – „wychowania na cesarza”²⁹. Powszechnie – czyli w stosunku do wszystkich jednostek, które wkraczały na drogę wojownika *bushido*³⁰.

Administrowanie opiera się w dalekowschodniej koncepcji o dziewięć konfucjańskich kanonów:

1. Kształtowanie siebie samego, poprzez budowanie siły woli, właściwych i konsekwentnie realizowanych postanowień, oczyszczenie psychiczne i fizyczne także przez odpowiednią dietę i okresowy post;
2. Szanowanie wartości, czyli docenianie i autentyczne kultywowanie cnót oraz prostotę i nieuleganie zbytkowi;
3. Rodzinna zażyłość, poświęcanie należytej uwagi krewnym, uczestniczenie w radościach i trudnych chwilach, jakie są udziałem całej rodziny i jej poszczególnych członków;
4. Szanowanie dostojników państwowych, poprzez obdarzanie ich zaufaniem i właściwe delegowanie kompetencji;
5. Identyfikowanie się z korpusem urzędniczym [stawianie się w czyjejs sytuacji, korzystając z własnych doświadczeń], któremu towarzyszy zachęcanie do szczerości i jej utrwalanie w atmosferze sprzyjającej budowaniu godności ludzkiej;
6. Traktowanie narodu jak swoich własnych dzieci, między innymi zatrudnianie w odpowiednim czasie i sprawiedliwe wynagradzanie;

²⁹ J. Piwowarski, *Teiogaku – wychowanie na cesarza. Japońska koncepcja kultury bezpieczeństwa*, „Zeszyt Problemowy. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 2012, nr 7.

³⁰ Por. J. Piwowarski, *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011.

7. Wspieranie rzemieślników, ich kunsztu i przedsiębiorczości poprzez codzienną kontrolę oraz weryfikację raz na miesiąc i także – uczciwe wynagradzanie zgodne z efektem pracy;
8. Okazywanie pobłażliwości obcokrajowcom, ponieważ rzeczy winny mieć swój początek oraz koniec – tu zawarte są stosowne powitania i pożegnania gości i wyrozumiałość, co do nieznamomości miejscowych obyczajów;
9. Okazywanie uprzejmości księżętom feudalnym³¹.

Pozostając przy średniowiecznej Japonii Niezależnie od rosnącej w okresie Edo roli konfucjanizmu w systemie politycznym, mentalność wszystkich warstw społeczeństwa Kraju Wschodzącego Słońca nie wyzbywała się elementów buddyjskich. „Uczniowie Buddy okazują [bowiem] cześć sześciu

31 *Ibidem*, s. 343, 344; ... [1] Post, oczyszczenie i dbałość o strój [schludność] oraz nieuchybianie obyczajności ... – oto jest kształtowanie siebie samego. [2] Poniechanie obmowy i nieuleganie pięknu [w rozumieniu zbytku] w połączeniu z docenianiem cnoty (*de*) – oto jest poszanowanie wartości. [3] Honorowanie krewniaków, traktowanie ich z uwagą, uczestniczenie w ich radościach i smutkach – oto jest rodzinna zażyłość. [4] Pozwolenie, by sami dbali o powierzone im zadania – oto jest darzenie dostojników państwowych szacunkiem. [5] Prowokowanie szczerości (*xin*), nienaruszanie ich godności i dostatnie wynagradzanie – oto jest identyfikowanie się z korpusem urzędniczym. [6] Zatrudnianie tylko w odpowiednim czasie i uczciwa zapłata – oto jest popieranie zwykłych ludzi jak naszych [własnych dzieci]. [7] Codzienna kontrola, miesięczna weryfikacja, wynagradzanie według pracy – oto jest wspieranie wszystkich rzemieślników. [8] Witanie przybywających i odprowadzanie wyjeżdżających [gdźz rzeczy powinny mieć początek i koniec], obdarowywanie ich i okazywanie współczucia za ich brak umiejętności [dotyczących miejscowych obyczajów] – oto jest okazywanie pobłażliwości obcym z krain dalekich. [9] Restaurowanie rodzin, których linia sukcesji została złamana, aby na nowo ożywić zniszczone [wojną] księstwo, porządkowanie go w czasie zamętu, aby je wspierać w niebezpieczeństwie ... – oto jest uprzejmość okazywana feudalnym księżętom”. Zisi, *Doktryna Środka – Zhongyong*, tłum. A.I. Wójcik [w:] *Filozofia Wschodu. Wybór tekstów, op. cit.*, s. 344, 345; zob. W. Czajkowski, J. Piwowarski, *Administracja...*, *op. cit.*, s. 67–68.

kierunkom Prawdy... wschód oznacza stosunek rodziców i dzieci, południe stosunek [mistrza]-nauczyciela i ucznia, zachód stosunek męża i żony, północ stosunek człowieka do jego przyjaciół; kierunek w dół oznacza stosunek pana i sługi, a kierunek ku górze stosunki pomiędzy uczniami Buddy.”³²

Wyraźnie odnajdujemy tu analogię do chińskiego pojmowania idei kosmicznego organizmu i przenikającej ten organizm „naturalnej hierarchii.”

Analogia między konfucjanizmem i buddyzmem

Ostatni, dziewiąty kanon ma także odpowiednik współczesny, polegający na poszanowaniu przywódcy z określonego środowiska w sytuacji, gdy zabraknie poprzedniego lidera, a nie zastępowanie go kimś z zewnątrz.

Organiczna kultura bezpieczeństwa poddawana była w ciągu dziejów wielu próbom. Niezależnie od ewidencji, którą przeszła od starożytności do dnia dzisiejszego jest ona wzorem kultury honoru i zaufania, której elementy warto propagować, przynajmniej

oto jest identyfikowanie się z korpusem urzędniczym. [6] Zatrudnianie tylko w odpowiednim czasie i uczciwa zapłata – oto jest popieranie zwykłych ludzi jak naszych [własnych dzieci]. [7] Codzienna kontrola, miesięczna weryfikacja, wynagradzanie według pracy – oto jest wspieranie wszystkich rzemieślników. [8] Witanie przybywających i odprowadzanie wyjeżdżających [gdyż rzeczy powinny mieć początek i koniec], obdarowywanie ich i okazywanie współczucia za ich brak umiejętności [dotyczących miejscowych obyczajów] – oto jest okazywanie pobłażliwości obcym z krain dalekich. [9] Restaurowanie rodzin, których linia sukcesji została złamana, aby na nowo ożywić zniszczone [wojną] księstwo, porządkowanie go w czasie zamętu, aby je wspierać w niebezpieczeństwie ... - oto jest uprzejmość okazywana feudalnym księżętom”. Zi Si, *Doktryna Środka – Zhongyong*, tłum. Wójcik [w:] „Filozofia Wschodu.”, T. II, op. cit., s. 344, 345
32 *Digha Nikāya* 31, *Singā lovāda-sutta*; podają za *The Teaching of Buddha*, 1987; Wybór sutr dokonany przez Bukko Kyokai, Tōkyō 1987, Polska edycja: *Nauka Buddy. Wybór sutr*, Wydawnictwo „A”, Kraków 2006: obszernie omówienie buddyjskiego ujęcia sześciu stosunków społecznych na kartach *Nauki Buddy*: s. 224 – 228.

w mniejszych organizacjach społecznych, a w szeregach członków grup dyspozycyjnych³³ oraz wśród przywódców politycznych. Dodajmy, iż głęboko rozumiana Droga Cesarza, podnosząc poziom kultury bezpieczeństwa nie wyłącza działania i prowadzenia naszego rozwoju. W koegzystencji z udziałem społecznych mechanizmów mających charakter demokratyczny.

³³ *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany*, Dojwa K., Maciejewski J., Bodziany M. (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2010.

Bibliografia

1. *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany*, Dojwa K., Maciejewski J., Bodziany M. (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2010.
2. Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Akademia Podlaska, Siedlce 2011.
3. Cieślarczyk M., *Fenomen bezpieczeństwa i zjawisko kryzysów postrzegane w perspektywie kulturowej*, [w:] *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*, E. Reklajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski (red.), ASPRA-JR, Warszawa 2010.
4. *Digha Nikāya 31, Singā lovāda-sutta*; podaję za *The Teaching of Buddha*, 1987; Wybór sutr dokonany przez Bukko Kyokai, Tōkyō 1987.
5. Dworzecki J., *Systém krízového riadenia v Poľsku*, Akademia Policajneho Zboru, Bratislava 2012.
6. Hofreiter L., *Securitológia*, Akadémia ozbojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptowski Mikulasz 2006.
7. Janosec J., *Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti*, „Vojenské rozhledy”, 2007, nr 3.
8. Jarmoszko S., *Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a procesy deterioracji więzi społecznej*, [w:] *Jedność i różnorodność*.
9. Jurczak W., *Znannja w oblasti biezpieki – skladowa czastina uniwersitetskoj osvieteli*, „Bezpieka żyttedzialnosti”, 2007, no 5.
10. Korzeniowski L. F., Peplński A., *Wywiad gospodarczy. Historia i współczesność*, EAS, Kraków 2005.
11. Korzeniowski L. F., *Securitologia na początku XXI wieku*, „Securitologia”, 2007, nr 5.

12. Korzeniowski L. F., *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, EAS, Kraków 2008.
13. Maciejewski J., *Securitologia – uwagi socjologa. Bezpieczeństwo w kontekście społeczno-kulturowym*, [w:] *Bezpieczeństwo a bezpieczeństwo wada*, Hofreiter L. (red.), Akademia ozbrojonych sił gen. M. R. Stefanika, Liptowski Mikulasz 2009.
14. Matis J., *Socialno-pedagogicke aspekty pripravu bezpečnostneho manazera*, „Securitologia” 2008, nr 7.
15. *Nauka Buddy. Wybór sutr*, Wydawnictwo „A”, Kraków 2006.
16. Piwowarski J., *Etyka w administracji i jej źródła*, Wydawnictwo WSBPI „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2011.
17. Piwowarski J., *Konfucjańskie relacje społeczne*, „Zeszyt Problemy. Praktyka – Nauka – Refleksje”, 2012, nr 7.
18. Piwowarski J., *Kultura bezpieczeństwa*, „Kultura bezpieczeństwa”, Apeiron WSBPI, 2012, nr 12.
19. Piwowarski J., *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011.
20. Piwowarski J., *Teiogaku – wychowanie na cesarza. Japońska koncepcja kultury bezpieczeństwa*, „Zeszyt Problemy. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 2012, nr 7.
21. Škvrdá F., *Vybrané sociologicke otázky charakteristiky bezpečnosti v súčasnom svete*, [w:] *Mládež a armada*, Čukan K. (red), MO SR, Bratislava 2005.
22. Wesołowski Z., *Konfucjanizm*, [w:] *Religia w świecie współczesnym: zarys problematyki religioznawczej*, H. Zimoń, KUL, Lublin 2000.
23. Wesołowski Z., *Konfucjańskie podstawy porządku społecznego i zjawisko „twarzy”*, [w:] *Zrozumieć*

- chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, E. Zajdler (red.), Dialog, Warszawa 2011.
24. Zisi, *Doktryna Środka (Zhongyong)*, [w:] *Filozofia Wschodu. Wybór tekstów*, M. Kudelska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002